

A TANÁCSI KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁR, MINT A TERÜLETI EGYÜTTMŰKÖDÉS MENEDZSERE A KÖZÉPVÁROSOKBAN

ARATÓ ANTAL

Különösebb hallelujázás nélkül (hiszen a fejlődés intenzívebb ütemét is elképzeltük egykor), de egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a közművelődési könyvtárakat, azok szolgáltatásainak körét és minőségét tekintve az elmúlt évtizedekben a legnagyobb előrelépés a városi könyvtárakban történt. Ha az 1972-ben megjelent *Szakmai irányelvek a tanácsi közművelődési könyvtárak távlati fejlesztéséhez* című dokumentumban a különböző nagyságrendű, típusú intézmények részére megfogalmazott javaslatok megvalósulásának mértékét vizsgálnánk, akkor nagy általánosságban megfogalmazhatnánk, hogy az legeredményesebb a városi, B-típusú könyvtárak körében volt. Különösen a középvárosokban jelenik meg a tanácsi könyvtár úgy, mint a település (és vonzáskörzete) kulturális életének egyik meghatározó (épületében, dokumentumállományának nagyságában, sokrétűségében is egyre színesebb, látványos) tényezője. E sajátos helyzetéhez és képhez – számos egyéb tényező mellett – tagadhatatlanul hozzájárul az is, hogy – ugyancsak nagy általánosságban – a városokban az egyéb (iskolai, szakszervezeti, intézményi, vállalati) könyvtárak fejlesztése, fejlődése nem volt ilyen ütemű. A városok könyvtárügyében, a helyi tervezési koncepciókban viszont feladatának, fontosságának megfelelő helyet kapott a tanácsi fenntartású könyvtár, amely egyre népszerűbb, sokoldalú szolgáltatásaival bizonyítja is kiemelt szerepkörének szükségességét, jogosultságát.

Mindezt – utalásszerűen – csak azért kívántuk leszögezni, hogy megállapíthassuk: a városi (és a városi-járási) könyvtárak működési feltételei, személyi ellátottságuk, szakmai felkészültségük ma már biztosítja, hogy az egyéb típusú helyi könyvtárak, gyűjtemények, információ-tájékoztatási lehetőségek, fórumok együttműködésének tevékenyebb szervezői, menedzserei legyenek. Ám nemcsak ez a képesség, „felkészülési állapot” indikálja azt, hogy a könyvtárak éljenek is ezzel a lehetőséggel. Ennek a tevékenységnek a könyvtár legsajátosabb feladatköréből kell fakadnia: mint a helyi lakossági-állampolgári közösség által fenntartott egyetlen nyilvános könyvtári intézmény, ezt a közösséget-közöniséget úgy kell ellátnia, szolgálnia, menedzselnie, hogy „jól járjon” mind az együttműködésben résztvevő egyéb (szakszervezeti, iskolai stb.) könyvtár és annak használója is, mind azok a központi tájékoztatási intézmények, könyvtárak is, amelyek szolgáltatásai, a városi könyvtár, mint nyilvános könyvtár közvetítésével, helyben is hozzáférhetővé, hasznossá válnak.

Miről van szó? A középvárosban dolgozó munkás vagy értelmiségi kétségtelenül hozzájárul – ha közvetve is – adójával, a vállalati kulturális, részesedési stb. alapokkal az állami közművelődési, a szakszervezeti, a vállalati műszaki és az iskolai könyvtár fenntartásához egyaránt. Több helyütt helyezte el „résvényeit”, joggal elvárja tehát, hogy

azok *együttesen és a legcélszerűbben* szolgálják az ő érdekeit. Hogy ez elvi síkon sem valósul meg sok esetben, arra egyetlen példát említünk: a munkahelyi szakszervezeti könyvtárak részvételét a gyermekek ellátásában, ezt a valóban nemes gesztusként is jelentkező igyekezetet. A *magyar könyvtárügy cselekvési és fejlesztési programja* is dícséretesnek tartja: „Elismeréssel nyugtázzuk, amit eddig tettek a szakszervezeti könyvtárak a gyerekek könyvtári ellátása terén, s arra biztatjuk őket, hogy a jövőben még többet vállaljanak e tekintetben, mind a *munkahelyen*, mind a lakosság számára nyújtott szolgáltatásaikkal, nem feledkezve meg a szakmunkástanulók és a fiatal felnőttek mellett a dolgozók óvodás- és iskoláskorú gyerekeiről sem”.¹

Az ellátás ilyen lehetőségei esetén tehát a gondos szülő a munkahelyéről viszi haza gyermekének a könyveket, az iskolai házi olvasmányokat, talán azért, mert a helyi iskolai, közművelődési könyvtárakban nem találhatóak, talán azért, mert bár megtalálhatóak, a gyermeke nem használja azokat, kényelmesebb részére a „szülői ellátás”. Azt, hogy ez az állományépítési, „szolgáltatási” módszer igazi stratégiává is kiépülhetne, még egy hivatkozással jellemezzük. Ezúttal egy megyei SZMT könyvtár, – ahol a helyi használók köre a könyvtárral egy épületben lévő intézmények dolgozói közül kerül ki – állományépítési gyakorlatából: „. . . módosítja a helyzetet, hogy a házban dolgozók sok esetben nemcsak maguk, hanem családtagjaik részére is kölcsönöznek. A családtagok közül elsősorban a gyermekek jönnek számításba. A gyermekek, akik általános vagy középiskolába járnak, érettségire, főiskolai vagy egyetemi felvételre készülnek, vizsgáznak, sőt államvizsgáznak. Az igények skálája itt a lehető legszélesebb, az általános iskolai kötelező olvasmányoktól a tudományos kézikönyvekig terjed. A könyvtár igyekszik ezeket az igényeket kielégíteni gyűjteménye határáig. Az általános és középiskolai olvasmányokra a beszerzésnél tekintettel van a könyvtár a példányszám vonatkozásában is”.²

E sorok írója is csak a legnagyobb elismeréssel nyugtázzhatja ezt a figyelmes garapítási koncepciót; elvi, szemléleti ellentmondásai miatt mégis vitatkozik vele, éppen a felnőttek és családtagjaik érdekében. A munkahelyi könyvtár felnőtt olvasója ugyanis szívesebben venné, ha az ifjúsági könyveket gyermeke, az *önálló könyvtárhasználat során*, az arra hivatott gyűjteményben kapná meg. Ez természetesen ezeknek a könyveknek nagyobb olvasói kört is biztosítana, tehát mindenképp nőne a hozzáférhetőség demokratizmusa. Igaz, a szakszervezet a leírt esetben valóban megvalósít valamilyen érdekképviselést: tagjainak gyermekei nagyobb eséllyel kapják meg a házi olvasmányokat, mint esetleg a szövetkezeti dolgozók családtagjai, bár tagadhatatlanul az ellátás ilyen módon történő javításával az utóbbiak is jól járnak. Általánosságban mégis azt mondjuk: ha egy település intézményi vagy üzemi szakszervezeti könyvtára segíteni kíván a dolgozók gyermekeinek ellátásában, akkor ennek legcélszerűbb módja az lenne, ha a könyvtárat fenntartó szakszervezeti bizottság ezt a hozzájárulását, támogatását ott fektetné be, ahol a legértelmesebb: a helyi iskolai vagy közművelődési gyermekkönyvtárakba. Adott esetben ehhez számos körülmény tisztázása és tisztánlátása szükséges. Pl. megbízható összkép a gyermekek könyvvel való ellátásáról, annak helyi specifikumairól, hiányosságairól, a fejlesztés-együttműködés lehetséges köreiről, helyzeteiről, *garancia* az együttműködésből adódó támogatások hatékony kamatoztatásáról stb. Minden ilyen szándék képviselője, megszemélyesítője, „gazdája” csakis a helyi könyvtárügyről legna-

nagyobb áttekintéssel rendelkező városi könyvtár lehet. Csakis ő kezdeményezheti az olyan egységes – jelentős társadalmi részvételre, közreműködésre is támaszkodó – helyi fejlesztési stb. programok megfogalmazását, amelyek feloldhatják az ilyen és hasonló ellentmondásokat.

E túlságosan hosszúra nyúló bevezetőben már csak egyetlen olyan mozzanatra szeretnénk utalni, amely a városi közművelődési könyvtár menedzser-szerepét, fokozott „vállalkozói” szándékát kell, hogy erősítse az együttműködésben. Ez pedig a helyi (városi) könyvtári-információs ellátás gazdaságosságának kérdése. Ma már nyilvánvaló, hogy a különböző csatornákon érkező és a város különböző intézményeiben, szervezeteiben meglévő információs- tájékoztató források olyan összehangolására, közösségi igénybevitelének megszervezésére van szükség, amely mentesíti a városi könyvtárat azok saját intézményen belüli megismétlése alól. Erre ugyanis – bárhogy fejlődnek is a városi könyvtárak – nincs módjuk, de felesleges is lenne.

Együttműködés a könyvtári munka „mozgalmi” formáiban

Az együttműködésnek (s a városi könyvtár kezdeményező készségének) ez a szintje az, amely különösebb szervezettség nélkül is kialakul. Előfeltétele általában a könyvtárakban dolgozó munkatársak kollegiális viszonya, egymás tevékenységének, könyvtárának ismerete, az alkalmi szakmai tapasztalatcsere, esetenkénti segítségnyújtás információs, tájékoztató és egyéb gyakorlati kérdésekben. A könyvtárak, könyvtárosok ezen a szinten még gondosan ügyelnek arra, hogy csak a megszokott munkájukat végezzék s „sajátos” önállóságukat féltve, óvakodnak attól, hogy a városi könyvtár „beleszóljon” tevékenységükbe, hiszen ez általában újabb vagy másféle feladatvállalásokat jelenthet. A városi könyvtárnak sincs még közvetlen kapcsolata a könyvtárak fenntartóival, nem ad tippeket, javaslatokat irányító munkájukhoz.

Bizonyos fokig az egymásrautaltság kényszerében viszont jó kapcsolat alakul ki a könyvtárak között a könyvtári munka nem annyira szakmai, de olykor látványosabb területein: a rendezvények, író–olvasó találkozók, könyvünnepek szervezése során. Ilyenkor a városi könyvtár már valóban menedzser munkát végez, közvetíti a meghívásokat, „szállítja” az írókat, előadókat az üzemekbe, iskolákba, a jelesebb rendezvénysorozatok alkalmával egységes „városi” programot szervez. Az olvasás népszerűsítésének mozgalmi formáit (a különböző pályázatokat stb.) úgy szervezi, hogy a munkahelyi vagy az iskolai könyvtárak használója „törzskönyvtárában” is be tudjon kapcsolódni; ezért egységes értékelési rendszert dolgoz ki stb. A különböző könyvtárak képviselői ezekben az esetekben a tanácsi könyvtár vezetésével alkalmi munkabizottságot („operatív bizottságot”) is létrehozhatnak. Nos, itt már könnyen felmerülhetnek a könyvtári szolgáltatásokkal összefüggő alapvető kérdések is, pl. a szakszervezeti könyvtárakban nincsenek meg a „városi” vetélkedőre való felkészüléshez szükséges fontos kézikönyvek stb. Ám ezek az ellentmondások még úgy nyerne feloldást, hogy hosszabb távon nem érintik a könyvtári munka érdemi – állománygyarapítással, feltárással, tájékoztatással összefüggő – kérdéseit. Az együttműködés a külső szemlélő, a társadalmi környezet számára „jó”, sőt

„kiváló” is lehet. Annál is inkább, mert a fenntartók, a város kulturális életének irányítói előtt már megfelelő beszámolókkal, jelentésekkel lehet reprezentálni a kapcsolattartást, azaz az együttműködést. Ennek fejlesztési területei, lehetőségei, szükségszerű mivolta ugyanis még nem eléggé ismert a városi politika és az azt kialakító testületek előtt.

A szakmai tevékenység követelményeinek erősítése a helyi könyvtárakban

Az előbbieken már utaltunk arra, hogy a helyi könyvtárak által közösen szervezett városi vetélkedő sikere, megvalósítási lehetősége azon is múlhat, hogy milyen a könyvtárak állománya. Az együttműködésnek tehát alapvető követelménye a szakmai munka tartalma, igényessége. Hogyan vásárolják a könyvtárak a gyűjtőkörüknek megfelelő dokumentumokat, hogyan tárják azt fel, stb., mindez mire nyújt, nyújthat lehetőséget a közös tevékenységben? A városi könyvtárnak az együttműködés során *képviselnie kell a könyvtári munka minőségi követelményeit, így a közösség, a város érdekeit*. Ellentmondásos feladat, mert ezt az óhatatlan kritikával, elvárásokkal járó tevékenységet maguk a könyvtárak sem fogadják szívesen, másrészt egyeztetéseket tesz szükségessé az érintett fenntartókkal, hálózati-szakmai központokkal. A városi könyvtárnak nincs felügyeleti, irányítási jogosítványa, megbízása, minden szándékát kollegiális keretek között kell megvalósítania. (Pl. elérnie, hogy a könyvtárak – akár a városi könyvtár közreműködésével is – tájékoztatásra alkalmas, használható katalógust építsenek). A városi könyvtár ilyen törekvéseinek megvalósításában legkedvezőbb helyzetben az iskolai könyvtárak esetében van. Mivel ezek fenntartója szintén a városi tanács, könnyen megkaphatja azt a megbízást, hogy részükre szakmai kérdésekben ne csak javaslatokat tegyen, hanem annak megvalósítását is elérje. Az ilyen és hasonló szerepkör lelkiismeretes ellátása, kezdeményezése előbb-utóbb eredményekre vezet: a tanácsi könyvtár és vezetője társadalmi kapcsolatai révén elérheti, hogy a könyvtárak munkájára vonatkozó véleményét a fenntartók s a könyvtárosok is elfogadják. A könyvtár (és vezetőjének) állandóan érzékelhető jelenléte, helyismerete teszi lehetővé az újabb feladatok vállalását és megvalósítását ígérő további menedzser tevékenységet.

Gyűjtőköri együttműködés

Tartalmáról, formáiról, lehetőségeiről – mivel közismertek – csak a legáltalánosabban szólnunk. Nyilvánvalóan fő célja a feleslegesen párhuzamos beszerzések kiküszöbölése, olyan célszerű munkamegosztás a gyarapításban, amely az így felszabaduló lehetőségek révén biztosítani tudja, hogy a nemzeti könyvtermés korábbinál nagyobb hányada legyen jelen a településen. Mindez természetesen vonatkozik az egyéb dokumentumokra is: folyóiratokra, idegen nyelvű könyvekre, hanglemezre, diapozitívokra stb. A városi könyvtárnak helyi könyvtárakkal kötött gyűjtőköri együttműködési megállapodásai („szerződésai”) konkrétan megfogalmazhatják ezt a munkamegosztást. Alapos elemző munkának kell megelőznie a szerződéskötést annak érdekében, hogy a lehető legkedve-

zöbben egészsítsék ki egymást, hogy valóban egy városi érdekű, egységes gyarapítási stratégiát érvényesítsenek. Költségvetési kalkulációk készítésétől kezdve egészen a meglévő gyűjtemények értékeléséig kell kiterjednie az előkészületeknek, hiszen az ideális ellátásnak szem előtt kell tartania a *szükséges párhuzamos beszerzések*, többpéldányok (pl. az iskolai házi olvasmányok) biztosítását is. A gyűjtőkori megállapodásokban meg kell határozni az egyes tárgykörökben megvásárolandó művek jellegét és tartalmi körét, mégpedig a feltételezett használók szemszögéből. Pl. az Új Könyvek állománygyarapítási tanácsadó 1982-ben mintegy 80 pedagógiai, lélektani, szociológiai szakkönyvet javasolt az iskolai könyvtárak nevelői gyűjteményébe; egy középvárosban, ahol tízegynéhány ilyen könyvtárral számolhatunk, nyilvánvalóan csak a fontosabbakat érdemes megvásárolni mindegyikbe. (Arról nem is beszélünk, hogy a művek teljes körét, mivel számos egyéb kötelezettségeik is vannak, költségvetésük szűkössége miatt, eleve sem tudná valamennyi könyvtár megvásárolni.) Ám, ha az iskolák speciális jellegének megfelelően esetleg létre is hozunk közöttük valamilyen gyűjtőkori megállapodást, e könyvek egyharmada olyan, amelyekből feltehetően elég egy-egy példány a település valamennyi könyvtára számára, vagy pedig szaktárgyi megközelítésben sem sorolható valamely meghatározott iskolához. (Pl. Freinet: A modern iskola technikája; Laszlavik Éva: A csoportszervezés eljárásai és lehetőségei az angol és amerikai szakirodalom tükrében; Szovjet szociológiai tanulmányok a pályaválasztásról; Baróti Ferencné: Nevelésszociológia, iskolai és társadalmi mobilitás stb.) Az ilyen és hasonló műveket nyilván legcélszerűbb a központi városi könyvtárban beszerezni és közhasználatát biztosítani. Igen ám, de szervezett együttműködés nélkül erre nincs semmiféle garancia: hiszen ezek a művek az Új Könyvek minősítései szerint csak „beszerezhetőek” a városi könyvtárakba, s mivel különösebb keresettségükre a könyvtár aligha számíthat, megvételükről könnyen lemond. Megvásárolja viszont – esetleg több példányban is – azokat a műveket, amelyek az iskolák önálló gyarapítása során minden gyűjteményben hozzáférhetőek lesznek. Az ilyen és hasonló példák sokaságát idézhetnénk a műszaki, társadalomtudományi stb. művek, s a különböző vállalati szakkönyvtárak, intézményi gyűjtemények, valamint a helyi városi könyvtár gyarapítási gyakorlatából.

Itt kell megemlítenünk a középvárosokban található felsőoktatási intézmények (ezek száma egyre több) könyvtáraival való együttműködés fontosságát. Ezek a könyvtárak az oktatott tárgyakhoz kapcsolódóan általában korszerű, jó gyűjteményekkel, működési feltételekkel rendelkeznek, olyannyira, hogy a képzéshez kapcsolódó feladataik mellett egy-egy szakterület szakkönyvtári ellátását is képesek megoldani. A városi könyvtárnak tehát mindenképp arra kell törekednie, hogy szolgáltatásaik a lehető legnagyobb mértékben nyilvánossá, használhatóvá váljanak minden helyi érdeklődő számára. S természetesen állománygyarapítását elsőként ezekkel a könyvtárakkal kell összehangolnia.

Visszakanyarodva a különböző helyi könyvtárak könyvrendeléseinek, gyarapításának feltételezett mechanizmusára, láthatuk: a beszerzendő művek jelentős körében a rendelések konkrét egyeztetésére, megbeszélésére van szükség. Különösen hangsúlyoznunk kell ezt a követelményt a terjesztői forgalomba nem kerülő művek vásárlásakor. A globális gyűjtőkori, szerzeményezési megállapodások csak keretül szolgálhatnak az együttműködésnek; „könyvre váltani” csakis a gyakorlati munkában lehetséges: vagy

szerezményesi bizottság létrehozásával, amely jegyzékenként végzi el az egyeztetést, vagy oly módon, hogy az együttműködési körben részt vevő könyvtárak elküldik megrendeléseiket a tanácsi könyvtárba, amely azokat szükség szerint úgy módosítja, hogy az önálló könyvtárak érdekei csorbítatlanok maradjanak, de saját beszerzéseit mindenesetre hozzájuk igazítja.

Mindezt a tagadhatatlanul bonyolult, munkaigényes tevékenységet csökkenti, ha az együttműködésben részt vevő könyvtárak a városi könyvtár részéről központi ellátásban részesülnek. Az általános iskolai könyvtárak esetében ez már számos helyen megtörtént, a szakszervezeti könyvtárak munkájának és szervezetének fejlesztéséről szóló 1980. évi SZOT-határozat pedig a munkahelyi könyvtárak bizonyos körében ajánlja ezt a lehetőséget. A munkahelyi könyvtárakkal kialakítandó ilyen együttműködésnek gyakorlatias továbbfejlesztéséről, elképzelt formáiról részletesebben meditéltam egy korábbi cikkemben.³ Az ott leírtakból – függetlenül attól, hogy a városi könyvtár ellátásában vagy önállóan történik a gyarapítás, – azt a lehetséges társulási viszonyt tartom fontosnak kiemelni, amely az üzemek, szövetkezetek, kisvállalatok, intézmények szakirodalmi vásárlásait érinti. Ha ebbe beépül a városi könyvtár javaslattevő tevékenysége –, amely persze nemcsak az Új Könyvek által „szakkönyvtárak anyagának” minősített művekre, hanem széles körű bibliográfiai tájékozódás alapján, egyébre is kiterjed –, akkor az nemcsak az ilyen (szolgáltatással felérő) tájékoztatást kapó könyvtárnak hoz hasznot. A gyarapításnak ez a módja nyilvánvalóan a feltételezett egyéb, „városi” használók érdekeit is szolgálja, hiszen a városi könyvtár tájékoztatni képes e művekről, s természetesen használatukhoz is hozzásegíti őket. Azaz a könyvtárnak el kell érnie, hogy pl. a helyi építőipari szövetkezetben vagy a városi tanács megfelelő szakosztályán meglévő építőipari szabvány hozzáférhető legyen mások számára is, legyenek azok egyéni vagy közületi érdeklődők. Ha viszont nem szerezte be senki a dokumentumot, mérlegelnie kell, hogy érdemes-e beszerezni saját gyűjteményébe. Természetesen ugyanúgy mérlegelnie kell azt is, hogy megvásárolja-e azokat a kiadványokat, amelyek helyi hozzáférhetőségéről tudomása van. (Pl. a statisztikai kiadványok sokaságát, amelyek általában megtalálhatók a megyei statisztikai hivatal városi-járási kirendeltségén, a városi tanács szakosztályain stb.)

Együttműködés a feltárásban, a tájékoztató-információs tevékenységben

A településre közületi (állami, szövetkezeti) vásárlások útján kerülő dokumentumok összehangolt, egymást kiegészítő köre természetesen még csak az alapját jelenti a város érdekeit jobban szolgáló ellátásnak, s az azt szervező városi könyvtár menedzseri tevékenységének.

A városi könyvtárnak kezdeményeznie kell a különböző gyűjteményeknek a használók nagyobb körét érintő feltárását s az ahhoz kapcsolódó egyéb szolgáltató tevékenységet, közös nyilvántartások, tájékoztatók készítését, esetleg (az egyéb gyűjteményekből bekért cédulák alapján) központi katalógus építését. Az utóbbira jó példa a városi intézmények, vállalatok, könyvtárak által előfizetett s megőrzött folyóiratok központi katalógusa. Az együttműködésnek ez a formája természetesen kiterjed a helyben meg nem lévő

dokumentumokról való tájékoztatásra is, hiszen a központi tájékoztatási, információs, dokumentációs intézetek, könyvtárak ilyen speciális (bibliográfiai, referáló stb.) szolgáltatásait is megosztva veszik igénybe a könyvtárak.

A együttműködésnek ezen a fokán már a városi könyvtár olvasószolgálatában az információs-tájékoztatási kérdések közvetítésének sokoldalú „diszpécsermunkája” folyik. A könyvtár nemcsak a különböző gyűjteményekről, egyéb információs forrásokról tud tájékoztatást nyújtani, hanem megkérheti tőlük a szükséges válaszokat vagy a válaszadást lehetővé tevő dokumentumokat. Tudja, hogy hová, kihez forduljon, nemcsak a könyvtáros kollégákhoz, hanem a használók közül kiválasztott, számontartott szakemberekhez is. Mindez a lehetőség természetesen az együttműködési körbe tartozó valamennyi könyvtárnak adott: a helyi szakmunkásképző intézet könyvtára egy felsőfokú műszaki szakkönyv iránti kérésével ugyanolyan eséllyel fordulhat a helyi vállalati szakkönyvtárhoz, mint a városi könyvtár. A lényeg az, hogy a városi könyvtár ezeket a lehetőségeket központi szolgáltatásként tudja működtetni. Ennek zavartalan lebonyolításához viszont a közös tevékenység jobb működési feltételeit is kezdeményeznie kell a közös vállalkozások, esetleg beruházások szintjén.

Mire gondolunk? Feltehetően egy cédulasokszorosító berendezés kapacitásának csak kis hányadát kötné le a városi könyvtár igénye. A helyi könyvtárak együttesét, a tervezett központi katalógus, katalógusok építését tekintve, azonban már feltétlenül szükség lehet egy ilyen berendezés közös működtetésére. (A központi cédulasokszorítás mellett a bibliográfiai-leíró-szakozó tevékenység központosítását is elképzelhetjük.) Ugyanezt mondhatjuk el a tájékoztató munkához nélkülözhetetlen közös használatú másolóberendezésről is. Ezek a kérdések azonban már az együttműködés újabb területeit érintik.

Az együttműködés szervezeti kérdései, a városi könyvtárügy egészének közösségi érdekű képviselete

Az együttműködési tevékenység menedzseri munkáját, s ezen belül a helyi könyvtár- és tájékoztatásügy közös érdekképviseletét a városi könyvtár akkor végezheti eredményesen, ha erre megfelelő szervezeti keretet teremt. Erre az új könyvtári törvényerejű rendelet ad lehetőséget, amely megfogalmazza azt a követelményt, hogy a könyvtárak típusuktól, illetve hálózathoz tartozásuktól függetlenül helyi, „területi” együttműködési kört alakítsanak ki. A törvény végrehajtásáról szóló, a Minisztertanács 17/1976. sz. rendelete a következőket írja: „A megyében, illetőleg a városban létrejött együttműködési kör tevékenységét a megyei tanács végrehajtó bizottságának művelődésügyi feladatokat ellátó szakigazgatási szerve irányításával – az általa kijelölt könyvtár hangolja össze.”

A városi (és városi-járási) könyvtáraknak nyilván nem kell megvárniuk ezt a kijelölést, hanem a városi tanács szakigazgatási szervein keresztül, azokkal együtt *igényelni* kell azt. (Igaz, tudomásunk szerint elég kevés az ilyen könyvtárak száma; a megyei tanácsok intenzívebb kezdeményezése tagadhatatlanul nagyobb lendületet adna a szervezett együttműködési körök kialakulásának.) A kijelölés megtörténte után a városi könyvtárak

már rendelkeznének olyan értelmű (hatósági ízű) felhatalmazással (jogosítvánnyal), hogy a városi tanács művelődési osztályával, az egyéb könyvtárak fenntartóival, munkatársaival együtt megszervezzék a helyi *területi könyvtárközi bizottságot*, s ennek működtetésével érdemben is beleszólhassanak az egyéb könyvtárak tevékenységébe vagy saját szolgáltatásaikban kamatoztassák az ezen a szakmai-társadalmi fórumon megfogalmazott elvárásokat. E bizottság tehát olyan *munkabizottság*, amely nem ellenőriz, beszámoltat, hanem az együttműködés lehetőségeinek tervezésével folyamatos munkaprogramot fogalmaz meg s azt végre is hajtja. A bizottságnak (és a városi könyvtárnak) ez a szándéka – elsősorban a végrehajtást s az ehhez kapcsolódó társadalmi segítség megszervezését illetően – úgy valósulhat meg, ha azt a városi politika magasabb fórumain is elismerteti. Azaz el kell érnie, hogy az együttműködéssel, a könyvtárak fejlesztésével összefüggő közérdekű és mindig konkrét tevékenységre megfelelő pártbizottsági, tanácsi döntések biztassák (kényszerítsék) az e munkában érdekelt vállalatokat, szervezeteket, intézményeket. Így válik nyilvánvalóvá, hogy ha a városi könyvtár együttműködéssel megoldandó különböző feladatokat kezdeményez partnereinél, akkor nem „szívességet” kér, hanem közösségre meghatározott, közérdekű kötelezettségét végzi. És így várható, hogy ezekből a feladatokból a rájuk eső részt teljesítik is az együttműködésben részt vevő könyvtárak, fenntartók.

A területi bizottság egyébként megfelelő fórum arra, hogy a különböző fejlesztési törekvésekben, a gazdasági feltételek (költségvetések, helyi közművelődési alap) felhasználásában egyik könyvtár se nyerjen indokolatlan előnyt. Ha tehát, mint arra a bevezetőben általánosítható példaként utaltunk – gondot jelent az általános iskolai tanulók ellátása, akkor az a helyi könyvtárpolitikában kiemelt szerepet kaphat. Ebben az esetben már elképzelhető, hogy a munkahelyi könyvtárakat fenntartó szakszervezeti bizottságok vagy más vállalati vezető testületek úgy döntenek, hogy az iskolai könyvtárak támogatásával kívánnak segíteni a dolgozók gyermekeinek ellátásában. (Mint ahogy az iskolák, óvodák építésében való gyakorlati részvételüket, anyagi hozzájárulásukat sem kötik ahhoz, hogy az a vállalaton belül épüljön fel vagy csak a vállalat dolgozóinak gyermekei járhassanak oda.) De természetesen szülehet olyan döntés, javaslat is, hogy a városi könyvtár, mert működési feltételei lehetővé teszik, vagy mert megkapja a szükséges közösségi támogatást, lássa el az iskolákat a szükséges könyvekkel. Vagy pl. ha az egyik iskola szomszédságában lévő vállalat a munkahelyi könyvtár átépítését tervezi, akkor azt úgy végezze el, hogy a könyvtár az utcáról is közvetlenül megközelíthető legyen, s nyújtson területi szolgáltatást az iskola tanulóinak is. Ha az utóbbihoz nincsenek saját erőforrásai, akkor a vállalat kapjon a városi költségvetésből (kulturális alapból) olyan támogatást, amellyel meg tudja ezt valósítani, mert az ellátás ilyen módon történő szervezése a legcélszerűbb.

Egy középvárosi könyvtári ellátásának mindenképpen kívánatos, közösségi motívumokat tartalmazó fejlesztési, beruházási lehetőségeiről, az információhasználók és megrendelők lehetséges társulási viszonyairól, annak mozzanatairól még sokat medíthalnánk. *Összefoglalásul* azonban minden bizonnyal megállapíthatjuk: az együttműködés különböző formáinak kezdeményezésében a városi közművelődési könyvtárnak jelentős, távlatra szóló feladatai vannak. Ennek felismerése és képviselése olyan újszerű szakmai feladatokat is ró munkatársaira, amelyek számbavétele és megvalósítása sokáig nem várat-

hat magára. Feltételezi a szemlélet és kapcsolatszervezés újszerű stílusát is. Említettük, hogy az elmúlt évtizedekben a központi gyűjtemény, s az ahhoz kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése volt az egyik legfontosabb feladat. A városi könyvtár irányításában, társadalmi kapcsolataiban tehát dominált az a törekvés, hogy a *városi tanács* könyvtár ügye legyen a helyi *könyvtárügy* legfontosabb *közügye* is. Ma már egyre inkább arra kell törekednie a városi könyvtárnak, s azt is kell menedzselnie, – hiszen ezzel legsajátabb érdekeit is szolgálja –, hogy a *városi könyvtárügy egésze legyen közügy*. Ez alól a feladat alól még a mostohább működési feltételekkel rendelkező könyvtárak sem térhetnek ki: a gyakorlati élet törvénye, hogy éppen ezek a könyvtárak kényszerülnek korábban olyan együttműködési formák kiépítésére, amelyek a városi ellátás színvonalát növelik.

IRODALOM

1. A magyar könyvtárügy cselekvési és fejlesztési programja. Bp. OKT, 1980. 65.p.
2. HUBAY László: A központi könyvtárak állománygyarapítási problémái. = Tanulmányok a szakszervezeti könyvtárak munkájáról. Bp. 1982. 122 p.
3. ARATÓ Antal: Egy városi könyvtáros feljegyzéseiből. Utópiám a központosított városi ellátásról. = Könyvtáros, 1982. 9. sz. 530–532.p.

A V mireknig 1983. 2. számának humorából